

เหตุผลเบื้องหลังการใช้สิทธิออกเสียงประชามติร่าง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น*

The Reasons behind the Votes in the Referendum for the 2016 Draft Constitution

¹มนตรี สิมมาคำ และ ศิวัช ศรีโกคางกุล

¹Montri Simmakum and Siwach Sripokangkul

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

College of Local Administration, Khon Kaen University

¹Email: Simmakum_m@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การใช้สิทธิออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 ของผู้มีสิทธิออกเสียงชาวจังหวัดขอนแก่น และ 2) เหตุผลที่ชาวจังหวัดขอนแก่น ตัดสินใจไปลงคะแนน “เห็นชอบ” หรือ “ไม่เห็นชอบ” หรือ “ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง” ต่อร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 405 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย

ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์การออกเสียงประชามติ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2559 มีปัญหาอุปสรรคหลายประการที่ภาครัฐเป็นผู้กำหนด มีลักษณะข่มขู่ หรือมีการจับกุมดำเนินคดีกับประชาชนที่จัดกิจกรรมสาธารณะเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ อาจส่งผลทำให้คะแนนการออกเสียงประชามติเพื่อให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญได้เป็นไปโดยชอบธรรม สำหรับเหตุผลของชาวจังหวัดขอนแก่นที่ไปใช้สิทธิออกเสียงลงประชามติ “เห็นชอบ” ส่วนใหญ่ต้องการให้สถานการณ์บ้านเมือง

สงบ กลับสู่ภาวะปกติ และต้องการให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว ผู้ที่ “ไม่เห็นชอบ” ส่วนใหญ่ไม่ต้องการรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารจึงเกิดการต่อต้าน ไม่อยากสนับสนุน และเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาล และผู้ที่ “ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง” ส่วนใหญ่ไม่ชอบรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารจึงไม่ให้ความร่วมมือ และเกิดความเบื่อหน่ายเรื่องการเมือง สำหรับเนื้อหาสาระของร่างรัฐธรรมนูญ ไม่ได้มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงประชามติ เนื่องจากไม่ได้ศึกษาในรายละเอียด

คำสำคัญ: การออกเสียงประชามติ; ผู้มีสิทธิออกเสียง; ร่างรัฐธรรมนูญ; จังหวัดขอนแก่น

Abstract

The objectives of this study were 1) to study the situation of the 2016 Constitutional referendum about voters in Khon Kaen, Thailand and 2) to study the reasons why voters decided to vote “yes” “no” and “no vote”. Quantitative methodology was used and data was collected from the 405 Khon Kaen eligible by questionnaires. Also, percentages and means were used as analytical tools. The result found that the referendum on August 7, 2016, had several problems, for example, a lot of intimidation from state officials and many dissidents were prosecuted. Therefore, this referendum was illegitimate. Another result was about reasons from Khon Kaen voters who voted “yes” because they hoped peace and security as well as the new election. For who voted “no” because they did not support the 2014 coup and the junta government, and who did not go to vote because they did not whitewash the junta, some of them were bored with politics. Finally, the contents of the draft Constitution did not affect any voters because they were not interested in.

Keywords: Referendum; Voters; Draft Constitution; Khon Kaen Province

บทนำ

หลังเหตุการณ์การก่อรัฐประหารรัฐบาลรักษาการของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ถูกยกเลิก และคณะรัฐประหารได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 แทน รัฐธรรมนูญฉบับนี้บัญญัติให้สภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อร่างแล้วเสร็จต้องจัดให้ประชาชนลงประชามติให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญ ผลการลงประชามติ เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2549 ปรากฏว่า ผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ จำนวน 14,727,306 คน (คิดเป็นร้อยละ 57.81) “เห็นชอบ” รับร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญจึงประกาศและมีผลบังคับใช้ แล้วจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2550 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคพลังประชาชนได้รับเลือกตั้งสูงสุดจำนวน 233 ที่นั่ง จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งหมด 480 ที่นั่ง (Office of the Election Commission of Thailand, 2008) ทำให้พรรคพลังประชาชนได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล และสภาผู้แทนราษฎรมิมีมติเลือก นายสมศรี สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี

ต่อมา สถานการณ์การเมืองได้แต่วุ่นวายอยู่กับความขัดแย้งในแนวคิดที่ไม่ตรงกัน ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายค้าน หรือความขัดแย้งในวุฒิสภา ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลกับฝ่ายไม่สนับสนุนรัฐบาล โดยปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองนี้ ไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ตามวิถีทางประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ แม้แต่ฝ่ายตุลาการได้ออกมาแสดงบทบาทในการแก้ไขปัญหา แต่ก็ไม่สามารถทำให้ปัญหาดังกล่าวจบลงได้ จนความขัดแย้งได้ลุกลามบานปลายชุมนุมประท้วงตามท้องถนน มีการใช้อาวุธเข้าต่อสู้ ทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต สร้างความเสียหายแก่ทรัพย์สินทางราชการ และประชาชนเกิดความเดือดร้อน รวมทั้งเป็นการฉุดรั้งเศรษฐกิจของประเทศไม่ให้เติบโตอย่างที่ควรจะเป็น และจากเหตุการณ์เหล่านี้ เป็นเหตุให้ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก ในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร และเรียกตัวแทนจาก 7 ฝ่าย เข้าร่วมประชุมเพื่อหาทางออกของประเทศ แต่ไม่สามารถตกลงกันได้ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงทำการยึดอำนาจ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 พร้อมทั้งยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แทน ในรัฐธรรมนูญชั่วคราว กำหนดให้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ มีนายบวรศักดิ์ อุวรรณโณ เป็นประธาน แต่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ผ่านการเห็นชอบจากสภาปฏิรูปแห่งชาติ ส่งผลให้สภาปฏิรูปแห่งชาติ และคณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญสิ้นสุดลง คณะรักษาความสงบแห่งชาติจึงแต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่ มีนายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นประธาน ได้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้น จำนวน 16 หมวด 279 มาตรา และบทเฉพาะกาล จนนำไปสู่การจัดทำประชามติ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2559 ซึ่งผลการออกเสียงประชามติทั้งประเทศเห็นชอบรับร่างรัฐธรรมนูญ ร้อยละ 61.35 ไม่เห็นชอบ ร้อยละ 38.65 ผลประชามติ

รายภาคปรากฏว่า ภาคกลาง เห็นชอบ ร้อยละ 69.43 ไม่เห็นชอบ ร้อยละ 30.57 ภาคใต้ เห็นชอบ ร้อยละ 75.75 ไม่เห็นชอบ ร้อยละ 24.25 ภาคเหนือ เห็นชอบ ร้อยละ 57.58 ไม่เห็นชอบ ร้อยละ 42.42 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เห็นชอบ ร้อยละ 48.66 ไม่เห็นชอบ ร้อยละ 51.34

อย่างไรก็ตาม แม้ผลการออกเสียงประชามติครั้งนี้เสียงส่วนใหญ่ของประเทศจะเห็นชอบหรือสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อศึกษาผลคะแนนเป็นรายภาคกับพบว่า พื้นที่ที่ลงคะแนนไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเมื่อศึกษาผลคะแนนในระดับจังหวัดพบว่า ในประเด็นร่างรัฐธรรมนูญนั้น มีผู้ออกเสียงไม่เห็นชอบถึงร้อยละ 55.09 คือ จังหวัดขอนแก่น ในการลงประชามติ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559 มีผู้มาใช้สิทธิออกเสียงประชามติ จำนวน 815,191 คน คิดเป็นร้อยละ 57.44 ซึ่งผลการออกเสียงประชามติของผู้มีสิทธิออกเสียงในจังหวัดขอนแก่นครั้งนี้ มีทิศทางสอดคล้องกับผลการออกเสียงประชามติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวคือ ผู้ออกเสียงประชามติเกินกว่ากึ่งหนึ่งไม่เห็นชอบรับร่างรัฐธรรมนูญ

ตามหลักการแล้ว ประชามติมีความใกล้ชิดสัมพันธ์กับคำว่าประชาธิปไตย (Tonto, 2016) โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบตัวแทน ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองอย่างหนึ่งที่อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ประชาชนมีสิทธิขั้นพื้นฐาน ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการพูด สิทธิในการเขียน หรือสิทธิในการกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น การออกเสียงประชามติของประชาชนจะเป็นเครื่องมือที่กำหนดทิศทางการเมือง การปกครองได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงเจตจำนงทั่วไป ของประชาชนที่มีความต้องการหรือปรารถนาในเรื่องนั้นๆ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ ไธเชนสตัดท์ และคณะ (Cited in. Thananitichot, 2016) ว่า กระบวนการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญที่มีการดำเนินการก่อนการออกเสียงประชามติ จะต้องเป็นกระบวนการที่เปิดกว้างทั้งการเปิดรับข้อมูลความคิดเห็น และความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง และในแง่ของการเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายสามารถมีส่วนร่วมในการถกเถียงพูดคุยเกี่ยวกับเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญได้อย่างเสมอภาคกัน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องมีอิสระ (free) ในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ และเป็นกระบวนการที่เป็นธรรม (fair) สำหรับทุกฝ่ายในการเข้าถึงและมีส่วนร่วม

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญใหม่ที่เกิดขึ้นแทบทุกประเทศได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมาก เช่น ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ใหม่ของประเทศยูกันดา มีขั้นตอนการเผยแพร่ร่างเบื้องต้นของรัฐธรรมนูญออกไปอย่างกว้างขวาง พร้อมกับการเปิดเวทีสาธารณะให้มีการอภิปรายถกเถียง ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงก่อนการออกเสียงประชามติ นอกจากนี้ หลายประเทศได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมที่เปิดกว้างและทันสมัยผ่านช่องทางสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เอื้ออำนวย เช่น ในกระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญของประเทศไอร์แลนด์ ได้อาศัยสื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อร่างรัฐธรรมนูญจากประชาชน โดยคณะผู้ร่างรัฐธรรมนูญนำข้อมูลที่ได้รับไปพิจารณาอย่างจริงจัง

เมื่อกล่าวถึงประชามติ รัฐไทยมักมองว่าเป็นการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในสิ่งที่รัฐกำลังกระทำ เสมือนเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐ เช่นเดียวกับการจัดให้มีการลงประชามติเพื่อรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ แม้ว่าจะมีผู้ลงคะแนนเห็นชอบถึงร้อยละ 61.35 และมีความชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่เหตุผลที่แท้จริงของผู้มีสิทธิออกเสียงในการลงคะแนนเห็นชอบนั้น เกิดจากการเห็นชอบในเนื้อหาของสาระของร่างรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริงหรือไม่ แม้กระทั่งการลงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ผ่านมา ยังไม่มีเอกสารหรือหลักฐานยืนยันได้ว่าเหตุผลที่แท้จริงของผู้มีสิทธิออกเสียงส่วนใหญ่ที่ลงคะแนนเห็นชอบ เกิดจากการเห็นชอบในเนื้อหาของสาระของร่างรัฐธรรมนูญ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การใช้สิทธิออกเสียงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 ของผู้มีสิทธิออกเสียงในจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาเหตุผลของผู้มีสิทธิออกเสียงในจังหวัดขอนแก่น ที่ตัดสินใจ “เห็นชอบ” หรือ “ไม่เห็นชอบ” หรือ “ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง” รับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย จะกล่าวถึงระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษาเพื่อตอบคำถามในการวิจัย ประกอบไปด้วย แหล่งข้อมูล แผนแบบตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

แหล่งข้อมูล

ซึ่งแบ่งเป็นข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ผู้มีสิทธิออกเสียงในจังหวัดขอนแก่น ที่ไปใช้สิทธิออกเสียงและไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง ซึ่งกลุ่มเป้าหมายนี้จะให้ข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึงเหตุผลที่ตัดสินใจ “เห็นชอบ” หรือ “ไม่เห็นชอบ” รับร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 และ “ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียงประชามติ” อันเป็นข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการตอบคำถามการวิจัยครั้งนี้ และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการออกเสียงประชามติ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559 ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดขอนแก่น อาทิข้อมูลผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ หน่วยออกเสียง ผลคะแนนการออกเสียงระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ อันเป็นข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ทั้งข้อ 1 และ ข้อ 2 เช่นเดียวกัน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติในจังหวัดขอนแก่น และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจะคำนวณหาจากผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติในพื้นที่อำเภอต่างๆ ทั้ง 26 อำเภอ โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stages sampling) เริ่มต้นด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) เป็นการสุ่มเลือกอำเภอ จำนวน 10 อำเภอ จาก 26 อำเภอ ตามลักษณะการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อได้กลุ่มตัวอย่าง ตามขั้นตอนที่ 1 แล้ว ทำการสุ่มหากกลุ่มตำบลตัวอย่าง ให้ได้อำเภอละ 2 ตำบล โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลาก เมื่อได้จำนวนตำบล 20 ตำบลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตามขั้นตอนที่ 2 แล้ว ทำการสุ่มหากหมู่บ้านตัวอย่าง ให้ได้ตำบลละ 2 หมู่บ้าน รวม 40 หมู่บ้านด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยคำนึงถึงการแบ่งพื้นที่การปกครองของกระทรวงมหาดไทยเป็นหลัก จากนั้น สุ่มหาครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างให้ได้หมู่บ้านละ 10 ครัวเรือน รวมเป็น 400 ครัวเรือน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling) โดยนำข้อมูลจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของแต่ละหมู่บ้านที่ปรากฏในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559 มาหารด้วยสิบ ผลลัพธ์ที่ได้จะแบ่งจำนวนครัวเรือนออกเป็นช่วงๆ ที่เท่ากัน เช่น หมู่บ้านศิลา หมู่ 1 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 210 ครัวเรือน เมื่อหารด้วย 10 ผลลัพธ์ที่ได้เท่ากับ 21 แสดงว่าประชากรที่ต้องสุ่มหาจะมีระยะห่างกัน 21 ครัวเรือน เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การใช้สิทธิออกเสียงประชามติ ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 ของผู้มีสิทธิออกเสียงในจังหวัดขอนแก่น คือ การนำข้อมูลจากข่าวหนังสือพิมพ์ หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแบบสอบถามแบบปลายเปิดมาทำการวิเคราะห์เนื้อหาและประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย ส่วนข้อมูลที่ใช้ศึกษาเหตุผลของผู้มีสิทธิออกเสียงในจังหวัดขอนแก่นที่ตัดสินใจ “เห็นชอบ” หรือ “ไม่เห็นชอบ” หรือ “ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง” ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 คือแบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิด และคำถามแบบปลายเปิด

ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม

1. ศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย
2. กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่ใช้ในการสร้างแบบสอบถามตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย
3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และความเหมาะสมกับประชากรที่ศึกษา หลังจากนั้นนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

4. นำแบบสอบถามไปทดสอบ และนำแบบสอบถามที่ได้นำมาวิเคราะห์หา ค่าความเชื่อมั่น
5. นำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การหาคุณภาพของเครื่องมือ

นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น เป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาจากพื้นที่จริง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการทดสอบเพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1. การทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา และนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามเพื่อให้มีความถูกต้องของภาษา และความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม และความสมบูรณ์ของเนื้อหา จนกระทั่งแบบสอบถามมีความสมบูรณ์มากขึ้น
2. การทดสอบความเชื่อมั่น โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้ว นำไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างคือผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 405 คน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS.

การวิเคราะห์ข้อมูล

ประกอบด้วย 2 วิธี คือการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากข่าวหนังสือพิมพ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสอบถามปลายเปิดมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา และประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการนำสถิติมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ในลักษณะสถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาสถานการณ์การออกเสียงประชามติ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559 พบว่า ยิ่งใกล้ถึงวันลงประชามติยิ่งมีเหตุการณ์ละเมิดสิทธิเสรีภาพและความไม่เป็นธรรมต่อประชาชนอย่างกว้างขวาง มีการจับกุมดำเนินคดีกับฝ่ายเห็นต่างจำนวนมาก โดยโครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน (ilaw, 2559) ได้สรุปไว้ว่า จากการสังเกตการณ์ตลอดกระบวนการจัดทำประชามติ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559 พบปัญหาอุปสรรคหลายประการที่ภาครัฐเป็นผู้กำหนดขึ้น มีผลกระทบต่อการแสดงความคิดเห็นและการได้รับข้อมูลที่เพียงพอของผู้ใช้สิทธิลงคะแนน จนทำให้ประชามติที่เกิดขึ้นนี้อาจมีความหมายเป็นกระบวนการที่ประชาชนให้ความเห็นชอบ ทั้งร่างรัฐธรรมนูญและคำถามเพิ่มเติมอย่างชอบธรรมได้ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2559 มาตรา 61 วรรคสอง พร้อมกับประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการแสดงความคิดเห็นในการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2559 โดยกำหนดโทษจำคุกสูงสุดถึง 10 ปี จากการแสดงความคิดเห็น

เห็นภายใต้เงื่อนไขที่คลุมเครือ เช่น “ก้าวร้าว หยาบคาย ปลุกระดม ช่มชู่” ทำให้ประชาชนไม่ทราบว่าจะแสดงความคิดเห็นได้เพียงใด

2. เจ้าหน้าที่รัฐหลายฝ่ายประกาศต่อสาธารณะโดยอ้างอิงพระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 มาตรา 61 วรรคสอง เพื่อข่มขู่และห้ามการแสดงความคิดเห็นของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้กิจกรรมสาธารณะเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นเรื่องร่างรัฐธรรมนูญถูกปิดกั้นอย่างน้อย 19 ครั้ง มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญและถูกจับกุมดำเนินคดีด้วยข้อหานี้อย่างน้อย 39 คน สร้างบรรยากาศความรู้สึกไม่ปลอดภัยในการวิพากษ์วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ และสร้างความหวาดกลัวแพร่กระจายออกไปในสังคมวงกว้างก่อนการลงประชามติ

3. กระบวนการจัดทำประชามติ ยังดำเนินไปภายใต้การบังคับใช้กฎหมายอื่นๆ เช่น คำสั่งหัวหน้าคสช. ฉบับที่ 3/2558 เรื่องการห้ามชุมนุมทางการเมืองเกิน 5 คน ประกาศคสช. ฉบับที่ 97/2557 และ 103/2557 เรื่องการนำเสนอเนื้อหาของสื่อมวลชน พ.ร.บ.การชุมนุมสาธารณะ ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 116 ฐานยุยงปลุกปั่น พร้อมกับกระบวนการยุติธรรมที่ทหารเข้ามามีส่วนร่วมในการจับกุม การสอบสวน และการใช้ศาลทหารดำเนินคดีพลเรือน ซึ่งมีผู้ถูกจับกุมดำเนินคดีจากการทำกิจกรรมโดยสงบเกี่ยวกับกระบวนการประชามติ ด้วยข้อหาต่างๆ

4. ประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับจริงได้ก่อนการลงประชามติ โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศว่า จะจัดพิมพ์ร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 1,000,000 เล่ม ส่งไปตามหน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษา ไม่ส่งไปยังครัวเรือนของผู้มีสิทธิลงคะแนนกว่า 50 ล้านคน จะจัดส่งเพียงจุลสารสรุปสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญ ความยาว 6 หน้า ไปแทน แต่ถึงวันลงประชามติก็ยังมีรายงานจากประชาชนหลายครัวเรือนว่ายังไม่ได้รับ นอกจากนั้นคณะกรรมการการเลือกตั้งได้จัดพิมพ์คำอธิบายสาระร่างรัฐธรรมนูญ 2 เล่ม ตีพิมพ์เล่มละ 4 ล้านฉบับ จุลสารการออกเสียงประชามติอีกจำนวน 20 ล้านเล่ม อย่างไรก็ตามจำนวนของเอกสารไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียง

5. ขณะที่ประชาชนถูกปิดกั้นการแสดงออกทำนองไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญ ภาครัฐกลับใช้กลไกและเครื่องมือของรัฐเช่น อาสาสมัครรักษาดินแดน, วิทยากรอาสาสมัครเผยแพร่ประชาธิปไตย (ครู ก. ข. ค.), รายการ 7 สิงหาประชามติร่วมใจ, การทำคลิปวิดีโอข้อดีของร่างรัฐธรรมนูญ, แอปพลิเคชันต่างๆ ฯลฯ นำเสนอข้อดีด้านต่างๆ ของร่างรัฐธรรมนูญ โดยในจุลสารที่จัดส่งไปตามบ้าน และแผ่นพับที่จัดทำขึ้นสำหรับแจกจ่ายประชาชนทั่วไปของกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เติมนำด้วยข้อความเท็จที่ไม่มีในร่างรัฐธรรมนูญการตีความเพิ่มเติมโดยใส่ความคิดเห็น และขาดสาระสำคัญหลายประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงในร่างรัฐธรรมนูญ

6. คำถามเพิ่มเติม เขียนด้วยข้อความยาวสี่บรรทัด ยากต่อการเข้าใจสำหรับประชาชนที่ไม่ได้ติดตามการเมืองมาอย่างต่อเนื่อง มีข้อความที่ไม่ใช่สาระสำคัญแต่มุ่งสนับสนุนให้เห็นชอบ เช่น “เพื่อให้การปฏิรูปประเทศเกิดความต่อเนื่อง” หลีกเลี่ยงสาระสำคัญที่จะให้อำนาจแก่สมาชิกวุฒิสภา โดยใช้คำว่า “ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา” และไม่ได้ชี้แจงให้ชัดเจนว่าสมาชิกวุฒิสภาชุดแรกมาจากการแต่งตั้งโดยคสช.

7. การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการลงประชามติยังไม่ทั่วถึง จากการสำรวจของเราประมาณหนึ่งเดือนก่อนการลงประชามติ พบว่า ประชาชนร้อยละ 70.25 ไม่ทราบวันที่ลงประชามติที่ถูกต้อง ร้อยละ 50 ไม่ทราบว่าลงประชามติเรื่องร่างรัฐธรรมนูญ และร้อยละ 92.41 ไม่ทราบว่าคำถามเพิ่มเติมคืออะไร

8. การประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีสิทธิลงคะแนนเพื่อออกเสียงนอกเขตยังไม่ทั่วถึง ทำให้ประชาชนจำนวนมากพลาดการลงคะแนนนอกเสียงนอกเขต และพลาดการออกเสียงลงคะแนน ขณะที่การลงประชามติในครั้งนี้ไม่ได้จัดให้คนไทยที่อยู่ในต่างประเทศมีสิทธิลงคะแนนด้วย ทั้งที่เคยจัดได้ในการเลือกตั้งครั้งก่อนๆ ทำให้ชาวไทยที่อยู่ในต่างประเทศไม่มีโอกาสมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจครั้งนี้

9. ประชาชนจำนวนมากเห็นว่าการทำประชามติครั้งนี้ไม่มีความชอบธรรม ทั้งในแง่เหตุที่ต้องร่างรัฐธรรมนูญ ที่มาของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ และกระบวนการปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นก่อนการทำประชามติ จึงตัดสินใจไม่เข้าร่วมกระบวนการ หรือไม่ลงคะแนนเลย เช่น พรรคพลังประชาชนไปโดยนักศึกษาในกลุ่มดาวดิน หรือบุคคลที่มีชื่อเสียง เช่น สุลักษณ์ ศิวรักษ์, โทมัส สุขปรีชา หรือกรณีชวอนทพริที่ประกาศว่า “ไม่มีสิทธิร่าง จึงไม่มีสิทธิร่วม” เป็นต้น

10. ก่อนการลงประชามติ ประชาชนพอจะเข้าใจได้ว่า หากร่างรัฐธรรมนูญและคำถามเพิ่มเติมผ่าน ทิศทางการเมืองของไทยจะเป็นอย่างไรต่อไป แต่รัฐบาลคสช. ซึ่งถืออำนาจเบ็ดเสร็จกลับจงใจไม่ชี้แจงว่า หากร่างรัฐธรรมนูญและคำถามพ่วงไม่ผ่านประชามติ จะมีกระบวนการอย่างไรให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และจะมีการเลือกตั้งเมื่อใด ชำนาญมีชัย ฤชุพันธ์ ยังเคยพูดว่า หากร่างรัฐธรรมนูญไม่ผ่านประชามติอาจจะเจอฉบับที่โหดกว่านี้ ซึ่งทำให้ประชาชนที่ไปออกเสียงลงคะแนนแทบไม่มีทางเลือกเพราะรู้สึกไม่มั่นใจในอนาคตหากลงคะแนนไม่เห็นชอบ

นอกจากนี้ Sawang-aarom & Net Phokaew, (2018) ได้ศึกษาว่าทฤษฎี “ประชามติ” ของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีผ่านรายการคืนความสุขให้คนในชาติ พบว่า รัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ใช้กระบวนการออกเสียงประชามติ ถามความเห็นของประชาชนว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นมาใหม่ อย่างไรก็ตาม ด้านหนึ่งของการจัดการออกเสียงประชามตินั้นก็ถูกมองว่าอาจเป็นเพียงพิธีกรรมเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับคณะรัฐประหารเท่านั้น (ilaw, 2559) เนื่องจากในช่วงรณรงค์การออกเสียงประชามตินั้นได้มีการนำมาตรการด้านกฎหมายควบคุมการรณรงค์การออกไปใช้สิทธิลงประชามติ โดยอ้างพระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 รวมถึงการเอาผิดตามประกาศ คสช. (Thaipublica, 2559) ในขณะที่รัฐบาลได้ใช้เครื่องมือการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ อาทิ ครู ก ครู ข ครู ค หรือวิทยากรอาสาสมัครเผยแพร่ประชาธิปไตย ที่ทำหน้าที่สร้างความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของร่างรัฐธรรมนูญ โดยเน้นยุทธศาสตร์วิธีการแบบเดินเคาะประตูบ้านตามครัวเรือนต่างๆ ในส่วนของกระทรวงมหาดไทยได้ขอความร่วมมือกำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั่วประเทศ ใช้สื่อเสียงตามสายเพื่อการเข้าถึงข่าวสารของประชาชน และสร้างการรับรู้สาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญ และคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ยังได้จัดทำสคริปต์ให้ผู้ใหญ่บ้านพูดประชาสัมพันธ์ผ่านเสียง

ตามสายจากวิทยุชุมชน รวมทั้งมีการแจกคลิป 74 เพลงที่ประพันธ์และขับร้องจากศิลปินที่ให้ความร่วมมือแต่งเพลงเกี่ยวกับสาระสำคัญร่างรัฐธรรมนูญ และการทำประชามติอีกด้วย (Prachathai, 2016) ในส่วนของรัฐบาลเองยังได้ใช้โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยจัด “รายการคืนความสุขให้คนในชาติ” ที่ออกอากาศเป็นประจำทุกวันศุกร์ เวลา 20.15 – 21.15 น. โดยมีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นผู้ดำเนินรายการหลัก มีเป้าหมายในการบอกเล่าผลงานของรัฐบาลตลอดจนชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชนในประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาอุปสรรคภัย ซึ่งในช่วงเวลาก่อนการออกเสียงประชามติ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้มีการสอดแทรกเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับประชามติ และความคิดเห็นส่วนตัวเข้าไปในรายการอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น คำพูดของ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในการจัดรายการคืนความสุข เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2559 ที่ว่า “... เรื่องการประชามติ ถ้าทุกคนยังมองในแง่ของประชาธิปไตยอย่างเดียวนั้นไปไม่ได้หรอก ยังไงก็ติดหมด ท่านต้องมองชีว่า สิ่งที่ยืนยันไว้สิ่งที่ทำไว้ให้เกิดประโยชน์กับใคร ประโยชน์กับผมหรือเปล่า ประโยชน์กับ คสช. หรือ ผลประโยชน์กับใครอื่นอีกเขียนกันไป แล้วก็สร้างความเข้าใจกันไปผิดๆ ถูกๆ ก็ทำให้เกิดปัญหาหมด ถ้าไม่ผ่านก็ไม่ผ่าน ผมทำอย่างไรได้ ก็ว่ากันไปแล้วกัน...” (อ้างถึงใน Sawang-aarom & Net Phokaew, 2018)

Trisuwan, (2018) ได้นำเสนอผ่าน ปีปี่ซี ประเทศไทยว่า ตลอด 1 ปี 10 เดือน นับจากนายมีชัย ฤชุพันธุ์ เข้ารับหน้าที่ประธานกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ถึงวันออกเสียงประชามติ (5 ต.ค. 2558-7 ส.ค. 2559) พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มักใช้พื้นที่รายการคืนความสุขฯ “อบรมสั่งสอน” ประชาชนเป็นส่วนใหญ่ นับได้เป็น ร้อยละ 36.36 ของจำนวนรายการที่ออกอากาศในช่วงนั้น โดยพร่ำบอกว่า “อย่าเอาแต่ประชาธิปไตย” “เลิกทะเลาะกัน” และ “ออกไปลงประชามติ” และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักวิชาการทางด้านการศึกษาที่กล่าวว่า ช่วงก่อนลงประชามติรัฐธรรมนูญฉบับล่าสุด พื้นที่แสดงความคิดเห็นถูกปิดกั้นหมด ดังนั้นตัวอักษรที่บรรจุในนั้น มันไม่มีความหมายเลย เราเห็นแต่ความเคลื่อนไหวผ่านตัวบุคคล ผ่านผู้นำที่เกาะกลุ่มเป็นเครือข่ายอำนาจที่ออกมาพูดอย่างนั้นอย่างนี้” นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนกล่าวบทสรุปของการที่ร่างรัฐธรรมนูญผ่านประชามติด้วยคะแนน “ทั้งห่าง” ในทัศนะของเขาคือ “มันเป็น ‘พลังลายพราง’ ที่มีทั้งความเกรี้ยวกราด สะลึมสะลือ สลัวๆ พลัวๆ ไหวก๊วยได้ ทั้งหมดร้อยเรียงเป็นพลังให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านประชามติ” (Sawang-aarom & Net Phokaew, 2018) และการสื่อสารของรัฐบาลภายใต้การนำของ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งมีลักษณะของผู้นำแบบเผด็จการ (autocratic leader) ที่เน้นถึงการบังคับบัญชาและการออกคำสั่งเป็นสำคัญ มีการตัดสินใจและการสื่อสารด้วยตนเองเป็นส่วนมาก และมีลักษณะเป็นผู้บังคับบัญชาสั่งการผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาอย่างเด่นชัด ผนวกกับมีการใช้อำนาจเป็นอย่างมากและจะสร้างบรรยากาศของความหวาดกลัว จึงบ่งชี้ว่า ลักษณะผู้นำทางการสื่อสารของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ เป็นผู้นำแบบเผด็จการทั้งในเชิงนิยามของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ และเชิงพฤติกรรมด้วยแม้จะพยายามส่งมอบคืนประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้ง หากแต่เป้าหมายที่แท้จริงยังคงซ่อนเร้นบอบอำนาจนियมไว้ ผ่านการออกแบบสถาบันการเมือง (Chotchuy & Lertchoosakul, 2017)

จากการศึกษาเหตุผลของผู้มีสิทธิออกเสียงในจังหวัดขอนแก่น ที่ตัดสินใจ “เห็นชอบ” หรือ “ไม่เห็นชอบ” หรือ “ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง” ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 สรุปได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	181	44.7
หญิง	224	55.3
อายุ		
18-25 ปี	15	3.7
26-35 ปี	37	9.1
36-45 ปี	50	12.3
46-55 ปี	116	28.6
56-65 ปี	113	27.9
65 ปี ขึ้นไป	74	18.3
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	237	58.5
มัธยมศึกษาตอนต้น	52	12.8
มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า	74	18.3
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หรือเทียบเท่า	11	2.7
ปริญญาตรีขึ้นไป	31	7.7
สถานภาพสมรส		
โสด	41	10.1
สมรส	341	84.2
หม้าย	19	4.7
หย่าร้าง	4	1.0

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ		
เกษตรกร	207	51.1
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	29	7.2
รับจ้าง	71	17.5
เจ้าของธุรกิจส่วนตัว	40	9.9
อื่นๆ	58	14.3
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	259	64.0
5,000 – 10,000 บาท	85	21.0
10,001 – 15,000 บาท	31	7.7
15,001 – 20,000 บาท	15	3.7
20,001 บาท ขึ้นไป	15	3.7
รวม	405	100.0

จากตารางที่ 1 พบว่า ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้เห็นได้ว่า ตัวอย่างที่สุ่มมาได้ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 224 คน คิดเป็นร้อยละ 55.3 เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่ามีอายุระหว่าง 46-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.6 เมื่อพิจารณาถึงลักษณะทางด้านสังคม จะเห็นว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวน 237 คน คิดเป็นร้อยละ 58.5 สถานภาพการสมรสของผู้ที่ถูกเลือกมาเป็นตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สมรสแล้วและยังอยู่กับคู่สมรส ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 341 คน คิดเป็นร้อยละ 84.2 เมื่อพิจารณาถึงลักษณะทางเศรษฐกิจของตัวอย่าง พบว่า ผู้ที่ถูกเลือกมาเป็นตัวอย่างส่วนใหญ่หรือจำนวน 207 คน เป็นเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 51.1 จากโครงสร้างทางด้านอาชีพดังกล่าว ส่งผลให้ผู้ตกเป็นตัวอย่างสูงถึงร้อยละ 85 (344 คน) เป็นผู้ที่มีรายได้ไม่เกินเดือนละ 10,000 บาท ส่วนผู้ที่มีรายได้สูงกว่า 10,000 บาทขึ้นไป (61 คน) มีเพียงร้อยละ 15 เท่านั้น

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลการไปออกเสียงประชามติของกลุ่มตัวอย่าง

การออกเสียงประชามติ	จำนวน	ร้อยละ
ไป	336	83.0
ไม่ไป	69	17.0
รวม	405	100.0

จากตารางที่ 2 พบว่า มีผู้ไปออกเสียงประชามติ 336 คน (คิดเป็นร้อยละ 83.0) และมีผู้ไม่ไปออกเสียงประชามติ จำนวน 69 คน (คิดเป็นร้อยละ 17.0)

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลการไปออกเสียงประชามติของกลุ่มตัวอย่าง

ความคิดเห็นต่อร่างรัฐธรรมนูญ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เห็นชอบ	176	43.5
เห็นชอบ	160	39.5
ไม่ได้ไปลงประชามติ	69	17.0
รวม	405	100.0

จากตารางที่ 3 พบว่า มีผู้ลงคะแนน ไม่เห็นชอบมากกว่าผู้ลงคะแนน เห็นชอบ ทั้งนี้ มีผู้ลงคะแนนไม่เห็นชอบถึง 176 คน คิดเป็นร้อยละ 43.5 ส่วนผู้ลงคะแนนเห็นชอบ มีจำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5

ตารางที่ 4 เหตุผลที่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ปี พ.ศ. 2559 (n = 160)

เหตุผลที่เห็นชอบ	ให้เหตุผลโดย ไม่ต้องถามซัก	ให้เหตุผลโดย ต้องถามซัก	ไม่ได้ยกมา เป็นเหตุผล
ต้องการให้สถานการณ์บ้านเมืองสงบและกลับสู่สภาวะปกติ	59.4	32.5	8.1
เชื่อมั่นรัฐบาล คสช. ว่า มีความมุ่งมั่นในการทำเพื่อประชาชน	32.5	46.3	21.3
รัฐบาล คสช. ตั้งใจทำกฎหมายรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย	16.9	42.5	40.6
พอใจในเนื้อหาาร่างรัฐธรรมนูญ	12.5	31.9	55.6
รัฐธรรมนูญจะช่วยปราบโกง	12.5	36.3	51.2
กลัวจะได้รัฐธรรมนูญฉบับอื่นที่แย่กว่าฉบับนี้	3.8	26.3	70.0
ต้องการเห็นการปฏิรูปประเทศและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง	23.8	45.6	30.6
ต้องการให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี หลังการเลือกตั้ง	9.4	29.4	61.3
ต้องการให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว	30.0	46.3	23.8
มีคนแนะนำให้ไปรับร่างรัฐธรรมนูญ	10.0	18.8	71.3

จากตารางที่ 4 มีผู้ที่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งหมด 160 คน ในจำนวนนี้ พบว่า เหตุผลหลักของการลงคะแนนเห็นชอบ (ตอบโดยไม่ต้องถามซัก) คือ ต้องการให้สถานการณ์บ้านเมืองสงบและกลับสู่สภาวะปกติ คิดเป็นร้อยละ 59.4 รองลงมา คือ เชื่อมั่นรัฐบาล คสช. ว่ามีความมุ่งมั่นในการทำเพื่อประชาชน คิดเป็นร้อยละ 32.5 และต้องการให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว คิดเป็นร้อยละ 30.0 ส่วนเหตุผลหลักของการลงคะแนนเห็นชอบ (ตอบโดยต้องถามซัก) คือ เชื่อมั่นรัฐบาล คสช. ว่ามีความมุ่งมั่นในการทำเพื่อประชาชน และต้องการให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว คิดเป็นร้อยละ 46.3 รองลงมา คือ ต้องการเห็นการปฏิรูปประเทศและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง คิดเป็นร้อยละ 45.6 และรัฐธรรมนูญจะช่วยลดการทุจริตคอร์รัปชัน คิดเป็นร้อยละ 36.3

ตารางที่ 5 เหตุผลของการไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ปี พ.ศ. 2559 (n = 176)

เหตุผลที่ไม่เห็นชอบ	ให้เหตุผลโดย ไม่ต้องถามซัก	ให้เหตุผลโดย ต้องถามซัก	ไม่ได้ยกมา เป็นเหตุผล
ไม่ชอบรัฐบาล คสช.	66.5	13.1	20.5
กรรมการร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้มาจากตัวแทนของ ประชาชน	33.5	40.9	25.6
ไม่ชอบเนื้อหาาร่างรัฐธรรมนูญ	15.3	30.7	54.0
ไม่เข้าใจเนื้อหาาร่างรัฐธรรมนูญ	19.9	31.3	48.9
มีการปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับร่าง รัฐธรรมนูญ	31.8	45.5	22.7
ร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้มาจากการมีส่วนร่วมของ ประชาชน	39.2	48.3	12.5
เปิดทางให้นายกรัฐมนตรีมาจากคนนอก อาจเป็นการสืบทอดอำนาจ คสช.	16.5	49.4	34.1
สมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง	10.8	54.0	35.2
เกรงว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะสร้างความขัดแย้ง มากขึ้น	7.4	36.9	55.7
มีคนแนะนำให้ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ	8.5	8.0	83.5

จากตารางที่ 5 มีผู้มีสิทธิออกเสียงไปลงคะแนนไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 176 คน พบว่า เหตุผลหลักของการลงคะแนนไม่เห็นชอบ (ตอบโดยไม่ต้องถามซัก) คือ ไม่ชอบรัฐบาล คสช. คิดเป็นร้อยละ 66.5 รองลงมา คือ ร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้มาจากการมีส่วนร่วมของประชาชน คิดเป็นร้อยละ 39.2 และกรรมการร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้มาจากตัวแทนของประชาชน คิดเป็นร้อยละ 33.5 ส่วนเหตุผลหลักของการลงคะแนนไม่เห็นชอบ (ตอบโดยต้องถามซัก) คือ สมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง คิดเป็นร้อยละ 54.0 รองลงมา คือ เปิดทางให้นายกรัฐมนตรีมาจากคนนอก อาจเป็นการสืบทอดอำนาจ คสช. คิดเป็นร้อยละ 49.4 และร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้มาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนคิดเป็นร้อยละ 48.3

ตารางที่ 6 เหตุผลของการไม่ไปลงประชามติ (n = 69)

เหตุผลที่ไม่ไปลงประชามติ	ให้เหตุผลโดย ไม่ต้องถามซัก	ให้เหตุผลโดย ต้องถามซัก	ไม่ได้ยกมาเป็น เหตุผล
เบื่อหน่ายการเมือง	17.4	31.9	50.7
ไม่ชอบรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร จึงไม่ให้ความ ร่วมมือ	20.3	26.1	53.6
ไม่อยากสนับสนุนและเป็นเครื่องมือสร้างความชอบ ธรรมให้กับรัฐบาล คสช.	14.5	26.1	59.4
อยู่ห่างไกลหน่วยเลือกตั้ง/ไปทำงานต่างถิ่น	40.6	17.4	42.0
ไม่รู้กำหนดวัน เวลา ลงคะแนนเสียงประชามติ	15.9	30.4	52.2
ไม่มีความรู้เรื่องกฎหมายรัฐธรรมนูญ	18.8	29.0	52.2
เดินทางไกลคะแนนไม่สะดวก/ป่วย/ทุพพลภาพ	52.2	11.6	36.2
กฎหมายไม่ได้บังคับให้ไปออกเสียงประชามติ	8.7	37.7	53.6
ไม่ทราบขั้นตอนการออกเสียงประชามติ	8.7	37.7	53.6

จากตารางที่ 6 ในการสำรวจครั้งนี้มีผู้ไม่ไปออกเสียงแสดงประชามติเป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น 69 คน ในจำนวนนี้ พบว่า เหตุผลหลักของการไม่ไปออกเสียงประชามติ (ตอบโดยไม่ต้องถามซัก) คือ ความไม่สะดวกในการเดินทางไปลงคะแนน หรือเจ็บป่วยในวันที่มีการลงประชามติ หรือบุคคลทุพพลภาพ คิดรวมกันทั้งสิ้นเป็นร้อยละ 52.2 รองลงมา คือ อยู่ห่างไกลหน่วยเลือกตั้ง หรือไปทำงานต่างถิ่น คิดเป็นร้อยละ 40.6 และไม่ชอบรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารจึงไม่ให้ความร่วมมือ คิดเป็นร้อยละ 20.2 ส่วนเหตุผลหลักของการไม่ไปออกเสียงประชามติ (ตอบโดยต้องถามซัก) คือ ไม่ได้คิดว่าเป็นหน้าที่เพราะกฎหมายไม่ได้บังคับให้ไปออกเสียงประชามติ และไม่ทราบขั้นตอนการออกเสียงประชามติ คิดเป็นร้อยละ 37.7 รองลงมาคือ เบื่อหน่ายการเมือง คิดเป็นร้อยละ 31.9 และไม่รู้กำหนดวัน เวลา ลงคะแนนเสียง คิดเป็นร้อยละ 30.4

ตารางที่ 7 แสดงข้อมูลการอ่านเนื้อหาสาระของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2559
(n = 405)

การอ่านเนื้อหาสาระของร่างรัฐธรรมนูญ	จำนวน	ร้อยละ
เคย	78	19.3
ไม่เคย	327	80.7
รวม	405	100.0

จากตารางที่ 7 ในการสำรวจครั้งนี้ พบว่า มีผู้ไม่เคยอ่านเนื้อหาสาระของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2559 คิดเป็นร้อยละ 80.7 และมีเพียงร้อยละ 19.3 เท่านั้น ที่เคยอ่านเนื้อหาสาระของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2559

ตารางที่ 8 ความคิดเห็นว่าร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2559 ส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยหรือไม่ (n = 78)

ความคิดเห็นต่อร่างรัฐธรรมนูญ	จำนวน	ร้อยละ
ส่งเสริม	29	37.2
ไม่ส่งเสริม	49	62.8
รวม	78	100.0

จากตารางที่ 8 เมื่อสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เคยอ่านเนื้อหาสาระของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2559 จำนวน 78 คน พบว่า ในด้านความคิดเห็นต่อรัฐธรรมนูญว่าส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยหรือไม่ ส่วนใหญ่ตอบว่าไม่ส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 62.8 ส่วนผู้ที่ตอบว่าร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2559 ส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย มีเพียงร้อยละ 37.2

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 ของประชาชนชาวจังหวัดขอนแก่นพบว่า ประชามติที่เกิดขึ้นนี้อาจมีความหมายเป็นกระบวนการที่ประชาชนให้ความเห็นชอบอย่างชอบธรรมได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ กระบวนการลงประชามติไม่ได้เป็นไปโดยอิสระ มีการปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นภายใต้เงื่อนไขที่คลุมเครือ เช่น “ก้าวร้าว หยาบคาย ปลุกระดม ช่มชู้” ทำให้ประชาชนไม่ทราบว่าจะแสดงความคิดเห็นได้เพียงใด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Thaoladda & Thirasangkha, (2016) ถึงปัญหาในการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คือ การออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนับจากอดีตที่ผ่านมา มีการออกเสียงประชามติเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญเพียงครั้งเดียว คือ การออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งในการออกเสียงประชามติครั้งนั้นมีปัญหาในทางปฏิบัติที่ยังไม่เป็นไปตามหลักสากลทั่วไปของการออกเสียงประชามติอยู่หลายประการ เช่น ไม่เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และเท่าเทียมกันระหว่างฝ่ายที่เห็นด้วยและฝ่ายไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญ โดยในการออกเสียงประชามติครั้งนั้น เป็นเพียงการจัดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญเพียงฝ่ายเดียว คือ ฝ่ายคณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นผู้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมา หรือจะเป็นการรณรงค์ให้ไปลงคะแนนรับร่างรัฐธรรมนูญก่อนแล้วค่อยมาแก้ไขในประเด็นที่ไม่เห็นด้วยภายหลัง ซึ่งตามความเป็นจริงหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวแล้ว การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจากฝ่ายที่รณรงค์ไม่เห็นด้วยในการออกเสียงประชามติครั้งนั้น ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้เลย

นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์จากทางภาครัฐเชิญชวนให้ผู้มีสิทธิออกเสียงไปลงคะแนนเพื่อรับร่างเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ส่วนของฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญจะถูกสกัดกั้นจากทางภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นการห้ามรณรงค์ให้ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ หากกระทำถือว่าเป็นการขัดขวางการออกเสียงประชามติและเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย หรือประเด็นในเรื่องของระยะเวลาในการทำประชามติควรมีระยะเวลาเพียงพอให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงได้ศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่นำมาให้ลงประชามติ การออกกฎหมายกำหนดวันออกเสียงไม่เร็วกว่า 15 วัน แต่ไม่เกิน 30 วัน นับแต่วันเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญนั้น ทำให้ประชาชนมีเวลาศึกษาและตัดสินใจน้อยมากเมื่อเทียบกับหลักสากลของการออกเสียงประชามติ ที่ส่วนใหญ่จะให้เวลาศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องจะจัดทำประชามติเป็นระยะเวลานานอย่างน้อยหกเดือนถึงหนึ่งปี ดังนั้น แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่ได้มาจากการออกเสียงประชามติก็ตาม แต่ก็ยังเป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร เนื่องจากคณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญเป็นบุคคลที่มาจากแต่งตั้งของคณะรัฐประหาร ประกอบกับเมื่อนำร่างรัฐธรรมนูญมาให้ประชาชนได้ลงคะแนนออกเสียงประชามติก็ยังเป็นการดำเนินการออกเสียงที่ไม่เป็นไปตามหลักประชาธิปไตยอีกด้วย

ส่วนเหตุผลของผู้มีสิทธิออกเสียงในจังหวัดขอนแก่น ที่ตัดสินใจลงคะแนน “เห็นชอบ” หรือ “ไม่เห็นชอบ” หรือ “ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง” ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 พบว่า เหตุผลหลักของการลงคะแนนเห็นชอบ คือ ต้องการให้สถานการณ์บ้านเมืองสงบและกลับสู่สภาวะปกติ รองลงมา คือ เชื่อมั่นรัฐบาลคสช. ว่ามีความมุ่งมั่นในการทำเพื่อประชาชน และต้องการให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว ส่วนเหตุผลหลักของการลงคะแนนไม่เห็นชอบ คือ ไม่ชอบรัฐบาลคสช. รองลงมา คือ ร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้มาจากการมีส่วนร่วมของประชาชน และกรรมการร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้มาจากตัวแทนของประชาชน ส่วนเหตุผลหลักของการไม่ไปออกเสียงประชามติ คือ ความไม่สะดวกในการเดินทางไปลงคะแนน หรือเจ็บป่วยในวันที่มีการลงประชามติ หรือบุคคลทุพพลภาพ รองลงมา คือ อยู่ห่างไกลหน่วยเลือกตั้งหรือไปทำงานต่างถิ่น และไม่ชอบรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารจึงไม่ให้ความร่วมมือ

เป็นที่น่าสังเกตว่า เหตุผลในการตัดสินใจลงคะแนน “เห็นชอบ” หรือ “ไม่เห็นชอบ” หรือ “ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง” ของผู้มีสิทธิออกเสียงชาวจังหวัดขอนแก่น ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญเพียงเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความคิดและทัศนคติทางการเมืองของประชาชนในการเรียกร้องและต่อรองทางการเมืองอะไรบางอย่าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจังหวัดขอนแก่นเป็นพื้นที่และฐานเสียงสำคัญของพรรคเพื่อไทย (อดีตคือพรรคไทยรักไทย หรือ พลังประชาชน) ประชาชนมีความนิยมชมชอบต่ออดีตผู้นำพรรคและนโยบายของพรรคที่ให้โอกาสคนรากหญ้าได้ลืมตาอ้าปากและเข้าถึงสิทธิในการรักษาพยาบาลที่ไม่เคยได้รับมาก่อน ดังนั้น การลงคะแนนเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบอาจไม่ได้สัมพันธ์กับความเข้าใจในเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญทั้งหมด อาจเป็นเพียงความชอบหรือความผูกพันทางการเมืองเท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongsasan, (2007) ซึ่งติดตามการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กรณีจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ปัจจัยที่เป็นเหตุให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิและออกเสียงประชามติ เห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาจากหลายปัจจัยที่เป็นหลักการปัจจัยส่วนตัว ได้แก่ ความคิดเห็นส่วนตัว ปัจจัยทางสังคม เช่น ความผูกพันความชอบไม่ชอบ ความรักใคร่ ความกตัญญู หรือระบบอุปถัมภ์ของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และอำนาจ เป็นต้น และมีส่วนน้อยมากที่กล่าวถึงปัจจัยจากประเด็นเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญ

ข้อเสนอแนะ

จากสถานการณ์การใช้สิทธิออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 ของผู้มีสิทธิออกเสียงในจังหวัดขอนแก่น องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะ รัฐบาล ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารทุกด้านประกอบการตัดสินใจ เปิดกว้างให้มีการถกเถียงแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะขอประชามติจากประชาชน โดยให้ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ได้มีเวลาและโอกาสในการศึกษาเรื่องดังกล่าว อย่างน้อยเป็นเวลาหกเดือนถึงหนึ่งปี เช่น

จัดเวทีสาธารณะให้ฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญมีเวทีในการนำเสนอข้อมูลด้านบวกและด้านลบให้ประชาชนทราบ

ส่วนเหตุผลของผู้มีสิทธิออกเสียงในจังหวัดขอนแก่น ที่ตัดสินใจ “เห็นชอบ” หรือ “ไม่เห็นชอบ” หรือ “ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง” ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 องค์การและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจะต้องเร่งให้ความรู้กับประชาชนอย่างทั่วถึง อธิบายทั้งข้อดี ข้อเสีย ของร่างรัฐธรรมนูญฉบับ และสิ่งที่ต้องพัฒนา คือ ด้านเนื้อหาสาระของร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ให้แก่ประชาชนอย่างง่ายและทั่วถึง และคณะกรรมการการเลือกตั้งต้องบริหารจัดการเชิงประชาสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ตลอดจนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดควรประสานความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนในท้องถิ่น ในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลการออกเสียงประชามติเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง

References

- Chotchuyay, C. & Lertchoosakul, K. (2017). The Communication strategies of the government of general Prayut Chanocha. *Rajapark Journal*, 11(24), 213 – 223.
- Internet Law Reform Dialogue. (ilaw). (2016). *The public has decided to respect all the votes, but the results from August 7th can't be used to justify the draft constitution*. Retrieved on August 7, 2018, from <https://ilaw.or.th/node/4241>
- _____. (2016). *Observe form The referendum: Office of the Election Commission of Thailand present only constitutional's advantage and not much relation to the public*. Retrieved on August 7, 2018, from <https://ilaw.or.th/node/4235>
- Office of the Election Commission of Thailand. (2008). *Statistics and results of the election of members of the House of Representatives, B.E 2550*. Bangkok: Rungsilp Print House.
- Prachathai. (2016). Before the 7th August referendum, Thailand 's government take on Public Relations Campaign Observation. Retrieved on October 6, 2016, from <http://prachatai.com/journal/2016/08/67186>.

- Sawang-aarom, E. & Net Phokaew, A. (2018). A Study of Referendum Discourse of the PM General Prayuth Chan-ocha via the Return of Happiness TV Program. *Journal of Mass Communication*, 5(2), 71-96.
- Thananitchot, S. (2016). Democracy in the Constitutional Process and the Referendum. *Journal King Prajadhipok's Institute*, 14(2), 151 – 159.
- Thaoladda, P. & Thirasangkha, W. (2016). The issue in the referendum the draft Constitution of the Kingdom of Thailand. *The paper presented on The 4th International Conference on Magsaysay Awardees: Good Governance and Transformative Leadership in Asia. on 31 May 2016 at College of Politics and Governance (COPAG) Mahasarakham University, Thailand*, Page 1067 – 1086.
- Tonto, L. (2016). *The meaning of the referendum*. Retrieved on October 30, 2016, from <http://www.lrct.go.th/th/?p=19739>.
- Thaipublica. (2016). *Countdown to referendum constitution “I do not know what you’re talking about.”* Retrieved on August 7, 2018, from <https://thaipublica.org/2016/05/referendum-1/>
- Trisuwan, H. (2018). *1 year after the referendum: the result of the research why the Constitution approved*. Retrieved on August 7, 2018, from <https://www.bbc.com/thai/thailand-40836321>.
- Wongsasan, K. (2007). *Follow up the referendum to consider the draft constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2550: A Case study of Surin province*. (Research Report). Bangkok: King Prajadhipok's Institute